

ТЕМАТА ЗА БИБЛИОТЕРАПИЯТА ПРИ ДИПЛОМАНТИТЕ ОТ СПЕЦИАЛНОСТ „БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ“ В НАЦИОНАЛНА ПРОФЕСИОНАЛНА ГИМНАЗИЯ ПО ПОЛИГРАФИЯ И ФОТОГРАФИЯ

Ивелина Дамянова

Национална професионална гимназия по полиграфия и фотография

Резюме: В доклада се засяга динамиката в развитието на образованието в областта на библиотечните науки. Акцентира се върху необходимостта от нови и отговарящи на съвременното общество дисциплини. Засегната е темата за библиотерапията като алтернативен метод, като са представени добри учебни практики в българското средно профилирано и висше образование. В разработката се поставя акцент на важността и потребността от популяризиране на библиотерапевтичните техники в българските библиотечни институции.

Целта на доклада е да разгледа тенденцията за избор на темата за библиотерапията в разработките на ученици от специалността „Библиотекознание“ на НПППФ.

Ключови думи: НПППФ, специалност „Библиотекознание“, дипломна работа, библиотерапия.

*„Книгата е единственото място, където можете да наблюдавате
крехка мисъл, без да я счупите, или да срещнете експлозивна идея без
страх, че ще избухне в лицето ви. Тя остава едно от малките райски
места, където човешкият ум може да получи едновременно провокация
и уединение“.*
Едуард Морган

Въведение

XXI век е белязан от драстични промени във всички сфери на човешкото общество. Днес протичат много процеси, влияещи върху всички аспекти на живота, които неминуемо засягат и културните, социалните и образователните институции. Наред с промените обществото прилага иновативни подходи и практики в развитието на тези институции, които са водещи в съграждането на бъдещето. Библиотеките, като институции на паметта, „промениха своя облик и визия през последните две десетилетия. Все по-категорично се формира идеята за библиотеката като социално пространство – приобщаващо и създаващо условия за безопасно общуване и придобиване на нови умения и възможности“ [1].

В отговор на глобалните тенденции, свързани с промените в библиотечните институции, съвсем логично се „Появява необходимостта от непрекъснато усъвършенстване на същността и съдържанието на учебния процес в областта на библиотечно-информационните науки, която се основава върху идеята за новаторство и гъвкавост, с цел обогатяване и разширяване на кръгозора на бъдещите специалисти“ [2].

„За да отговорят на потребностите на съвременното общество, бъдещите библиотечно-информационни специалисти трябва да са отворени към все по-голямата нужда от трансформирането на библиотеките в активни участници в социалната и образователна среда. За това е нужно да се въвеждат все повече дисциплини, ориентирани към социалните, емоционалните, психически и др. потребности на читателите“ [3].

Като един от водещите университети в страната в областта на библиотечните науки, УниБИТ продължава да е новатор и да работи активно за поддържане на стабилна връзка между теорията и практиката. Със съзнанието за нуждата от повече приемственост между различните образователни степени, през 2011 г. е открита нова специалност – „Библиотекознание“, в Националната професионална гимназия по полиграфия и фотография (НППФ).

Откриването на тази специалност е нова крачка не само в развитието на гимназията, но и на средното професионално образование за библиотекари в България – степен, която не е съществувала до този момент в историята на библиотечното образование у нас. Изключително голям е стратегическият принос на проф. дфн Иванка Янкова – декан на Факултета по библиотекознание и културно наследство (ФБКН) на УниБИТ, както и на членовете на катедра „Библиотечен мениджмънт“ за създаване на интерес и ранно формиране на кадри за бъдещите високотехнологични дейности в библиотеките. Специалност „Библиотекознание“ е създадена по инициатива на Министерството на културата и с активното съдействие на проф. дфн Иванка Янкова като представител на УниБИТ и член на Националния съвет по библиотечно дело. За поставяне на началото на средно образование по специалността ключова роля има директорът на НППФ – д-р инж. Цветанка Апостолова. Лектори в специалността са били в различни периоди преподаватели от УниБИТ: доц. д-р Добринка Стойкова, доц. д-р Румелина Василева, доц. д-р Силвия Станчева, гл. ас. д-р Камелия Нушева, Ваня Фотева, Цветелина Накова, Ива Георгиева (възпитаници на УниБИТ) [4].

Днес, благодарение на огромния принос и подкрепа от страна на директора на НППФ, специалността „Библиотекознание“, като част от системата на училищата по изкуство и култура към Министерството на културата, е желана от страна на бъдещите гимназисти, които в края на обучението си получават професионални познания и са готови да отдадат своите знания и компетенции за развитието на културната сфера.

Методология на изследването

За целите на изследването са направени анализ и синтез на учебната документация на специалност „Библиотекознание“ в НППФ. Обобщени са данни от публикации на водещи автори в областта на библиотерапията в България. Проведени са интервюта с преподаватели, ученици и студенти.

Библиотерапията – водеща тема в дипломните разработки на учениците от НППФ

Гимназиалният етап от обучението по специалността обхваща множество специализирани дисциплини с актуални учебни програми, по които се осъществява учебната дейност, осигуряващи задълбочени познания. Младите специалисти придобиват устойчиви и професионални знания и компетенции в сферата на библиотечните науки в унисон с настъпващите промени в съвременното общество. Всички тези компетенции и знания възпитаниците на Националната професионална гимназия получават през петгодишния период на обучението си по специалността. След като преминават успешно през образователния етап, гимназистите приключват обучението си със защита на дипломна разработка по избрана и съобразена с учебното съдържание тема.

Една от водещите теми, избирани за разработване през годините от учениците, завършващи специалността „Библиотекознание“, е библиотерапията. Темата се интерпретира по различни начини и се разглежда от страна на учениците в различни аспекти. Някои от темите през годините са: „Библиотерапията с приказки“, „Психология на четенето“, „Библиотерапията – иновационна форма на работа в библиотеката“, „Изготвяне на „библиорецептурник“ и библиографско издирване на материали, свързани с тематиката“ и др. Мотивацията на учениците идва от интереса им към книгата и различните проявления на словото, в това число като терапия.

Но какво представлява библиотерапията и защо е така вълнуваща за бъдещите специалисти по библиотекознание, че да бъде една от предпочитаните теми за дипломна разработка при всеки випуск?

„Според проучванията, които продължават да се увеличават през последните години, четенето е дейност, която може да насърчи доброто психично здраве. Четенето създава нови модели на мислене, художествената литература подобрява цялостната способност на читателя да разпознава и интерпретира емоциите у другите, увеличава емпатията, влияе на когнитивните процеси и на емоционалното състояние“ [5]. При библиотерапията се използва силата на литературата, за да се помогне на индивида да получи реалистична представа за случващото му се, и ефективно да насърчи когнитивното и емоционалното му израстване. Библиотерапията е лечебен процес, в който читателите повишават положителните си нагласи, за да се справят със своите емоционални проблеми с помощта на литературата, със или без съдействието на терапевт, като се дава възможност да се предотвратят бъдещи емоционални затруднения [6].

Първите публикации по библиотерапия в България датират от началото на XX век. Те отразяват чуждестранния опит, тъй като у нас по това време не се прилага подобна практика. Пионери на библиотерапията у нас са Н. Шипковенски, Д. Мумджиева и Д. Пантелеев. Те работят в това направление още от средата на 60-те години на XX век. Проблемът в България е, че тази практика не е достатъчно популярна. Липсва приемственост между отделните поколения изследователи, както и между институциите, ангажирани с тази дейност [7].

В последните години се наблюдава тенденция към увеличаване на публикациите по изследваната проблематика. В България от началото на XXI век библиотерапията е обект на изследване от страна на д-р С. Ефтимова, която в своите трудове проследява и представя задълбочени анализи по темата и обръща особено внимание на приложението и използването на метода в страната.

„В България използването на лечебното четене все още си пробива път и е слабо застъпено в библиотечната практика. То се използва преди всичко в специализираните лечебни заведения при прилагането на психотерапевтични дейности. Съществува реална необходимост от популяризиране на терапевтичното четене, както и от обучение и придобиване на допълнителни знания на библиотечните специалисти от различните типове библиотеки“ [8]. Това популяризиране и възможностите за приложение на библиотерапията ще се постигнат при ангажиране на по-голяма група хора, които да усвоят знания за библиотерапевтичните методи. Естествено, тук изниква въпросът как това да се приложи и изобщо как да достигне до по-голяма част от обществото информация за ползите и възможностите на библиотерапията.

В учебните планове на библиотечно-информационните специалисти към ФБКН на УниБИТ е залегнала богатата гама от дисциплини, разкриващи различни аспекти от терапевтичните възможности на четенето. Сред тях са академичните дисциплини: „Библиотерапия“, „Библиотечна психология“, „Библиотечна педагогика“, „Достъпност до информацията за хора със специфични нужди“, „Книгознание“, „История и теория на четенето“, „Политики за стимулиране на четенето“, „Илюстрация на книгата“ и „Библиофилство“ [9].

През академичната 2013/2014 г. стартира първият самостоятелен курс по библиотерапия като част от учебния план на магистрите по „Библиотечно-информационен и културен мениджмънт“ към катедра „Библиотечен мениджмънт“ на УниБИТ. Това е първият лекционен курс по библиотерапия в учебен план на висше учебно заведение в България, по инициатива на гл. ас. д-р Събина Ефтимова [10]. Чрез обучението за пръв път се дава възможност на студентите да се запознаят в дълбочина с историята, развитието, приложението, както и съвременните аспекти и инициативи на библиотерапията, за да получат фундаментални и устойчиви познания, приложими както за всеки от студентите в частност, така и за всеки от обществото ни, имащ нужда от този вид терапия [11], [12]. Защото възможностите на библиотерапевтичния подход са широко приложими и валидни за всеки човек, но знанието какви са и как да се приложат, е притежавано от малцина.

„Има различни възможности библиотерапията да се приложи в библиотеките, но в България такива подходи са все още непознати и се случват инцидентно“ [12].

Още една стъпка в посока създаване на траен интерес и популяризиране на възможностите на библиотерапията в България е стартираният през 2020 г. в Университета по библиотекознание и информационни технологии проект „Изследване на нагласите към терапевтичния потенциал на четенето в нетипични ситуации за индивида“ с договор № КП-06-Н45/2 от 30.11.2020 г., с ръководител гл. ас. д-р Събина Ефтимова, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ при Министерството на образованието и науката в конкурсна сесия „Фундаментални научни изследвания – 2020“, който изследва нагласите към терапевтичния потенциал на четенето в нетипични ситуации за индивида в периода на пандемията от COVID-19 [13], [14], [15], [16].

Темата е обстойно изучавана и е обект на задълбочена работа и от страна на възпитаниците на НППФ, които работят с небивал интерес, изготвяйки проучвания и запознавайки се в детайли с

библиотерапията при подготовка на дипломните си разработки. Но процесът започва още от стартирането на гимназиалното им образование, когато се въвежда темата в различна степен при всички дисциплини по специалността.

Първият учител по специалността „Библиотекознание“ от 2013 г. към НППФ е Мария Костова, която е и преподавател и лектор в УниБИТ към момента. Разработвайки учебната програма по специалността, Мария Костова подготвя и мотивира учениците, както и бъдещите такива в областта на библиотечните науки. Библиотерапията присъства активно като част от учебния материал в процеса на гимназиалното обучение в специалността „Библиотекознание“. Част от специалните дисциплини дават добри познания на учениците както за книгата и съвременните автоматизирани библиотечни дейности, така и за библиотерапията като наука и част от съвременната библиотечна дейност. И както споделя Мария Костова: „Това, което отличава специалността „Библиотекознание“, е, че налице е изпреварващо обучение, следващо новите технологии, а самата гимназия би могла да се нарече „гимназия на културата“, по аналогия с гимназия на културата в Германия. Мария Костова подчертава колко важно е мястото на културата, съчетана със съвременните знания и технологични възможности и мотивацията, изградена през годините у учениците за развитието на специалността и капацитета на възпитаниците на НППФ.

От създаването на специалността до момента 7 ученици успешно са се дипломирали с разработки, свързани с темата „Библиотерапия“.

Според дипломант от първия випуск, работил по темата: „Материята за терапията чрез слово буди интерес и днес е важно да се популяризира“.

Друг дипломант споделя: „Библиотерапията като иновационна форма на работа в библиотеката не е позната у нас и за мен беше предизвикателство да работя по тази тема“. За ученичка от последния випуск: „Много съдържателна тема! Библиотерапията наистина може да помага на хората в различни ситуации! Особено интересно ми бе да разбере кои книги се препоръчват на читателите и при какви състояния. Не знаех, че всеки един от нас разполага с лечител в собствения си дом, сред любимите си книги. Ние използваме терапевтичното четене в ежедневието си, без да подозираме, но е хубаво да се обърне внимание на това и много по-професионално.“

Ученичка, дипломира се през 2021 г., работила по темата „Библиотерапията като метод на лечение“, споделя за избора си на тема и интереса си към науката библиотерапия следното: „Сама избрах тази тема, защото ми бе любопитно как някои хора вместо с

лекарства биват лекувани чрез книгите, които четат“, като добавя, че за всеки „пациент“ има индивидуална лечебна книга, а библиотерапията е „малката тайна на библиотекарите, която дава отзвук във времето“. Ученичката представя и процеса на работа и изследване на избраната от нея тема: „Акцентирах върху същността на библиотерапията – как се използва, начини, методи и средства, а в процеса на работа с новата информация, която откривах, се впечатлявах все повече и разширявах кръга си от знания“. Елина споделя и своята гледна точка за бъдещото развитие на библиотерапевтичния подход на базата на своите проучвания и знания. Според нея: „Темата за библиотерапията е изключително актуална днес. Това е така, защото лечението с книги дава възможност на хората да променят негативното в позитивно без сериозни мерки, като се съчетава полезното за здравето (психотерапевтичният метод) с приятното (четенето), а знанията, които са придобити по време на обучението, ще са полезни както в професионалната реализация, така и в ежедневието“. За процеса на обучение и изследователската си работа Елина споделя: „Обучението бе една картина на мечтите ми, която изведнъж оживя! Специалността и темата много ми харесаха!“.

Изводи

Според проведените проучвания се регистрира висок и траен интерес към темата за библиотерапията сред учениците от специалност „Библиотекознание“ в НППФ.

Много от защитилите разработка по темата продължават интереса и развитието си в сферата на библиотечните науки, като надграждат знанията, получени в НППФ, в УниБИТ, с който се утвърди през годините отлично сътрудничество и взаимодействие, като се подготвят кадри с високо професионално образование в областта на библиотечно-информационните науки.

Възпитаници на НППФ, продължили своето обучение в УниБИТ, писали дипломни работи по въпросите на библиотерапията, избират и за тема на бакалавърската си разработка библиотерапията.

Заклучение

Библиотерапията има различни проявления всеки ден и при всеки от нас. Неволно, без дори да знаем, ние често прилагаме лечението с книги в различни ситуации – когато сме уморени, когато сме напрегнати или просто искаме да избягаме от реалността за миг. Възможностите за по-задълбочено приложение на библиотерапията и интереса към науката ще се повишат, когато добрите библиотерапевтични практики достигнат по-широка аудитория.

УниБИТ, като лидер в библиотечното образование, и в частност катедра „Библиотечни мениджмънт“, заедно с НПППФ, в сътрудничество с библиотечните институции предоставят възможност за професионално изучаване, приложение и популяризиране на библиотерапията. Чрез своите възпитаници и студенти образователните институции дават възможност за едно ново поле на развитие на библиотерапията в унисон със съвременните нужди на читателя.

Днес възможностите, които образованието предлага по специалността „Библиотекознание“ както в гимназиалния етап, така и в сферата на висшето образование, интересът на младите учени, работещи по темата, и развитието на технологиите са предпоставки за популяризиране и утвърждаване на библиотерапията.

Тук е мястото да подчертая, че именно интересът на възпитаниците на НПППФ към библиотерапевтичните практики и задълбочената им работа по тематиката, както и обстояните дипломни разработки, които те подготвят, са важен принос не само в развитието на професионалните им компетенции, но и в съграждането на един нов поглед и подход към съвременното библиотечно обслужване, което наистина подсилва и задълбочава социалната роля на библиотечната институция, а образователната институция е стартът към иновативното бъдеще – бъдеще на съвременния човек!

Благодарности

Тази публикация е реализирана по проект „Изследване на нагласите към терапевтичния потенциал на четенето в нетипични ситуации за индивида“ с Договор № КП-06-Н45/2 от 30.11.2020 г., финансиран от Фонд „Научни изследвания“ на Министерството на образованието и науката, с ръководител гл. ас. д-р Събина Ефтимова-Илиева.

References/Литература

1. **Попова**, Elena. „Biblioteki na emotsiite“ – Nov pročit na knigite i psihologicheski metod za klasifitsirane. – V: *Izdatel*, 2022, № 1.
[**Попова**, Елена. „Библиотеки на емоциите“ – Нов прочит на книгите и психологически метод за класифициране. – В: *Издател*, 2022, № 1.]
2. **Eftimova**, S. Akademichното obuchenie po biblioterapia na bibliotechnite spetsialisti v Bulgaria. – V: *Nauchni trudove na Universiteta po bibliotekoznanie i informatsionni tehnologii*. Sofia: Za bukвите – O pismeneh, 2017, № 15, s. 43 – 47.
[**Ефтимова**, С. Академичното обучение по библиотерапия на библиотечните специалисти в България. – В: *Научни трудове на*

- Университета по библиотекознание и информационни технологии.
София: За буквите – О писменехъ, 2017, № 15, с. 43 – 47.]
3. **Eftimova, S., T. Todorova, L. Parijkova, K. Mincheva, P. Mukanova.** Bibliotherapy – Academic Education – Librarians. – In: *INTED21*, 2021, pp. 6758 – 6762.
 4. **Yankova, Iv., M. Kostova.** Spetsialnostta „Bibliotekozenie“ v NPGPF i satrudnichestvoto s FBKN pri UniBIT. – V: *Nauchen* sbornik s dokladi ot Nauchna konferentsia po povod 10 godini ot sazdavaneto na katedra „Bibliotечен мениджмънт“. Sofia: Za bukвите – O pismeneh, 2018, s. 234 – 237.
[**Янкова, Ив., М. Костова.** Специалността „Библиотекознание“ в НППГФ и сътрудничеството с ФБКН при УниБИТ. – В: *Научен* сборник с доклади от Научна конференция по повод 10 години от създаването на катедра „Библиотечен мениджмънт“. София: За буквите – О писменехъ, 2018, с. 234 – 237.]
 5. **Eftimova, S.** The Topic of Bibliotherapy in the Diploma Projects and Master’s Theses of Students Majoring in Library and Information Management. – In: *INTED2022 Proceedings*, 2022, pp. 2374 – 2378.
 6. **Eftimova, S.** Razvitie na biblioterapiyata v Bulgaria. – V: *Trudove* na Universiteta po bibliotekozenie i informatsionni tehnologii, T. 11, 2013, s. 45 – 53.
[**Ефтимова, С.** Развитие на библиотерапията в България. – В: *Трудове* на Университета по библиотекознание и информационни технологии, Т. 11, 2013, с. 45 – 53.]
 7. **Eftimova, S., T. Todorova, M. Garvanova, H. Atanasov, E. Popova, B. Nikolova.** Biblioterapiyata vav vreme na pandemia. – V: *Savremenni strategii i inovatsii v upravlenie na znaniето: dokladi ot nauchna konferentsia na UMLAUZ*, 2020. Sofia: Za bukвите – O pismeneh, T. 6, 2020, s. 29 – 38.
[**Ефтимова, С., Т. Тодорова, М. Гарванова, Х. Атанасов, Е. Попова, Б. Николова.** Библиотерапията във време на пандемия. – В: *Съвременни стратегии и иновации в управление на знанието: доклади от научна конференция на УМЛАУЗ*, 2020. София: За буквите – О писменехъ, Т. 6, 2020, с. 29 – 38.]
 8. **Eftimova, S.** Biblioterapia: Teoria i praktika. Uchebnik. Sofia: Za bukвите – O pismeneh, 2015, 195 s.
[**Ефтимова, С.** Библиотерапия: Теория и практика. Учебник. София: За буквите – О писменехъ, 2015, 195 с.]
 9. **Krasteva, R., T. Trencheva, S. Eftimova, T. Todorova.** Academic Education in Library and Information Management in Bulgaria. – In: *Open Journal of Social Sciences*, Vol. 2, 2014, № 8, pp. 160 – 171.
 10. **Eftimova, S.** Terapevtichnata rolya na cheteneto v netipichni za individa situatsii – pandemiyata ot COVID-19. – V: *Obshtestvoto na znaniето i humanizmat na XXI vek, XIX natsionalna nauchna konferentsia s*

mezhdunarodno uchastie Sofia, 1 noemvri 2021 g. Sofia: Za bukвите – O pismeneh, 2021, s. 134 – 144.

[**Ефтимова**, С. Терапевтичната роля на четенето в нетипични за индивида ситуации – пандемията от COVID-19. – В: *Обществото на знанието и хуманизмът на XXI век*, XIX национална научна конференция с международно участие София, 1 ноември 2021 г. София: За буквите – О писменехъ, 2021, с. 134 – 144.]

11. **Genova, T., S. Eftimova, T. Todorova**. Examination of Good Practices in Teaching Bibliotherapy in a University Environment. – In: *INTED2022 Proceedings*, pp. 6180 – 6185.

12. **Eftimova, S., T. Todorova, M. Garvanova, H. Atanasov, L. Parijkova, T. Genova**. Status of the Literature on the Problems of Bibliotherapy in Bulgaria (2021). – In: *EDULEARN21 Proceedings*, 2021, pp. 6856 – 6861.

13. **Eftimova, S., T. Todorova**. The Therapeutic Potential of Reading in Atypical Situations for the Individual as Project Conception. – In: *INTED21*, 2021, pp. 3983 – 3986.

14. **Mukanova, P., S. Eftimova**. Reading and Readers During a Pandemic: The Experience of the Children’s Department of the Sofia City Library. – In: *EDULEARN21 Proceedings*, 2021, pp. 3375 – 3379.

15. **Eftimova, S., M. Garvanova, B. Nikolova**. Reading as a Key Factor for Personality Development of Adolescents. – In: *EDULEARN21 Proceedings*, 2021, pp. 3280 – 3286.

16. **Genova, T., S. Eftimova, M. Garvanova, H. Atanasov, T. Todorova**. Application of Research under a Bibliotherapy Project in Training of Students from the Specialties of Library and Information Management. – In: *INTED2022 Proceedings*, 2022, pp. 10404 – 10409.

За автора

Ивелина Дамянова е завършила бакалавърска степен по специалност „Библиотечен и информационен мениджмънт“ и магистърска степен по специалност „Библиотечно-информационен и културен мениджмънт“ към катедра „Библиотечен мениджмънт и архивистика“, УниБИТ. В момента е преподавател в Националната професионална гимназия по полиграфия и фотография по специалност „Библиотекознание“.

За контакт с автора: ivelina.damianova@abv.bg

THE TOPIC OF BIBLIOTHERAPY AMONG LIBRARY STUDIES GRADUATES AT THE NATIONAL PROFESSIONAL HIGH SCHOOL OF POLYGRAPHY AND PHOTOGRAPHY

Ivelina Damianova

National Professional High School of Polygraphy and Photography

Abstract: This paper deals with the dynamics in the development of education in the field of library studies. Emphasis is placed on the need for new courses relevant to modern society. The topic of bibliotherapy as an alternative method is touched upon, as good teaching practices in the Bulgarian secondary vocational and higher education are presented. The importance and the need to popularize the bibliotherapeutic techniques in the Bulgarian library institutions have been emphasized.

The purpose of the paper is to examine the trend of choosing the topic of bibliotherapy in the works of students majoring in Library Studies of NHSPP.

Keywords: NHSPP, specialty “Library Science”, bibliotherapy.

About the author

Ivelina Damyanova holds a Bachelor’s degree in Library and Information Management and a Master’s degree in Library Information and Cultural Management from the Department of Library Management and Archival Studies, ULSIT. She is currently a teacher at the National Professional High School of Polygraphy and Photography, teaching in the specialty of Library Science.

To contact the author: ivelina.damianova@abv.bg